

## ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПТНЗ ПОЧУТТЯ ГОСПОДАРЯ СВОЄЇ ДОЛІ

(практичні поради для педагогів)

**Вступ.** Багато хто причиною проблем, негараздів, які виникають в процесі життя вважає оточуючий світ, людей (зовнішнє середовище).

*Проте причини майже всіх проблем знаходяться не в навколишньому світі. Всі причини в самій людині. Точніше, у тій моделі, якою вона користується для створення свого унікального світу.*

*На жаль, у сучасному світі більшість із нас представляє безпомічну жертву, що обвинувачує майже всіх. Багатьом людям навіть подобається роль жертви. Це стає їхнім способом життя. Ці жертви-хроніки обвинувачують, скаржаться. Гірше всього те, що вони намагаються й інших захопити за собою в безодню безвідповідальності, песимізму, байдиківання.*

Кожна людина будує свою модель реальності, життя, виробляє певні правила й далі грає по них.

Те, що бачить одна людина, ніколи в точності не збігається з тим, що бачить інша. Кожна людина створює свою модель реальності, і, звичайно ж, свої правила, по яких вона живе (грає).

Ми самі - актори у власному «життєвому театрі». Ми ставимо спектаклі й граємо їх, запрошуючи наших близьких в «акторську трупу», а наших друзів і знайомих - в «глядацьку залу».

Звичайно, ми всі - різні «режисери» власних життєвих «спектаклів». Одні активно переробляють життя «під себе». Можна сказати, що вони будують власні «життєві» декорації на своїй «сцені». Інші приходять на «сцену», на якій уже кимсь вибудовані «життєві декорації», і придумують свій «життєвий спектакль» в існуючих «декораціях», намагаючись пристосуватися до них. А треті грають в «чужому спектаклі», підіграють. Четверті задіяні тільки в епізодах...

Втім, ми прагнемо стати хазяями багатьох речей, але зовсім забули, що в нашому розпорядженні величезне господарство, яким займається хто завгодно, але тільки не ми. Уявіть, що у ваш дім приходять люди, які роблять, говорять що хочуть. Сподобається вам це? Але ж ми з собою саме так і поведимося. Ми дозволяємо, кому завгодно розпоряджатися нашим життям. Всі, кому не лінь, займаються нами, але тільки не ми. Політики, знайомі, лікарі, священики... *Хто завгодно робить, що завгодно в нашому господарстві, тому що господаря там немає. А потрібно всього-на-всього стати господарем свого життя, стати господарем свого господарства, взяти відповідальність на себе.* І тоді все відразу встане на свої місця. І нікого не потрібно буде обвинувачувати.

Ще Вольтер говорив: «Давайте будемо обробляти свої сади». Як же ми їх обробляємо? Досить погано, тому більшість людей відчувають себе жертвою, від якої нічого не залежить і яка нічого не робить для зміни на

краще свого життя і вибирає для себе роль «Жертви», хоча хоче бути «Господарем».

*В підтвердження цієї думки приведемо відповідні факти.*

Так, більшість випускників шкіл, які поступають до ПТНЗ не впевнені у власних силах і не розуміють того, що в ринкових умовах особливо цінним є оптимізм, впевненість у власних силах, професіоналізм.

Тільки 13% першокурсників ПТНЗ демонструють достатній рівень соціальної зрілості, більшість з них відчувають невпевненість в собі, відчуття неповного контролю за ситуацією.

За результатами соціологічного дослідження, в якому приймали участь учні ПТНЗ 2-3 курсів 75% опитуваних учнів бажають уникнути невдачі, 50% вважають що успіх від них не залежить що, в цілому, характеризує їх тривожність, невпевненість, низьку самооцінку, пояснення своїх невдач зовнішніми причинами. Такі якості стають суттєвою перешкодою на шляху до самореалізації та професійного самовизначення майбутніх молодих фахівців.

Низька адаптивність молоді до соціальних зрушень, невідповідність до активної діяльності щодо влаштування своєї долі, розвиток утриманської психології, прагнення перекласти відповідальність за власну долю на інших, низький рівень самооцінки викликає необхідність переорієнтації соціально-психологічних установок в свідомості молоді з "інфантильного" підходу до життя на активний, в якому людина відчуває себе господарем своєї долі та творить своє життя.

Саме таку модель поведінки, відношення до життя необхідно формувати в учнів ПТНЗ.

**Конструктивна модель поведінки - «Господар».** Саме ця модель докорінно міняє життя людини, робить її щасливою, радісною, оптимістичною.

*Розглянемо її основні положення.*

*1. Ми живемо не ізольовано від навколишнього нас світу, а є його частиною. Навколишній світ - це наш світ. Всі й усе в цьому світі зв'язано між собою невидимими нитками причетності.*

Людина, як клітина, живе в єдиному організмі Всесвіту. Головне призначення людини — здоров'я й процвітання цього організму. Ми, люди, зв'язані між собою загальною ідеєю Життя. Ця ідея нас поєднує, а не розділяє. Ми всі повинні перетворитися зі споживачів у творців. *Але поки ми ділимо світ на друзів і ворогів, ми будемо боротися за виживання в цьому світі.* Людина, що живе в старій моделі, приносить біль собі й навколишнім.

У новій моделі мова йде не про виживання, а про життя й радість. Про спільну творчість.

*2. Світ як джерело добра.* Люди розглядають його як джерело добра, - поважають її енергійною і щедрою. Щоранку такі люди думають, що з ними відбудеться щось гарне. Це оптимісти. Вони випромінюють упевненість. Створюється враження, що невдачі на них не впливають. У них сильно розвинене почуття впевненості. На їхню думку, вони здатні знаходити вірний

шлях, і вони можуть претендувати на заслужену винагороду. Вони говорять собі: «Це мій день» або: «Сьогодні із мною відбудеться щось гарне».

Таких людей характеризують два аспекти. По-перше, їм властива позитивна самооцінка. *Вони вважають не тільки досягають успіху, але вони є щасливими.*

*По-друге, ці люди впевнені: світ надає їм безліч можливостей або зручних випадків.* Вони розглядають свої здобутки, проблеми, насамперед, як продукт їхньої діяльності.

3. *Ми самі створюємо навколишній світ; робимо, творимо його своїми думками, емоціями, поведженням.* Із усього різноманіття нескінченності ми виділяємо для себе певні границі, у межах яких можемо почувати себе більш-менш спокійно й комфортно. Ми живемо не в самій реальності, а в її моделі.

Між самою реальністю й нашою моделлю світу існує величезна різниця.

І це очевидно. Істину неможливо описати словами, тому що, як тільки ми починаємо використовувати мову (яка вже сама по собі обмежена), ми віддаляємося від першоджерела. Звідси стає зрозуміла безглуздість суперечок про те, чий Бог справжній. Просто нерозумно сперечатися про те, чия точка зору більше правильна. Будь-які суперечки є породженням старої моделі свідомості.

У цьому світі немає чогось правильного або неправильного. Є просто речі корисні, які можна використати в тій або іншій ситуації.

Тому немає людей поганих або гарних. Кожна людина живе у своєму, створеному нею самою світі й виконує певні функції. Світ однієї людини відрізняється від світу іншої людини. І не потрібно всіх людей стригти під одну гребінку. Згадаєте основний принцип НЛП: «Увесь світ один, а карти його в кожній людині різні». І тому з повагою потрібно ставитися до них.

4. *Кожна людина в цьому світі є відбиттям свого внутрішнього світу, продовженням нас самих зовні, нашою проєкцією. Зовнішнє відбиває внутрішнє.* Усе, що зображено на нашому «дзеркалі душі», відбивається зовні. Інакше кажучи, ми бачимо навколо себе те, що заховано усередині нас.

**Звідси - важливий висновок: ми живемо в справедливому світі!** Будь-яке наше агресивне поведження стосовно навколишніх і самих себе відразу відіб'ється на нас самих. Адже навколишній світ - це наш світ. І навпаки, добре відношення до самих себе й зовнішньому середовищу створить ланцюжок сприятливих подій.

5. *Кожний з нас відповідає за той світ, у якому він живе. Знаємо ми закони цього світу або не знаємо - це не звільняє нас від відповідальності.* Якщо навколишній мене світ є відбиттям мого внутрішнього світу, то я, і тільки я відповідаю за те, що відбувається із мною.

6. *Ми можемо впливати на свої думки, емоції й поведження. Ми можемо впливати на навколишній світ.*

Піклуючись про чистоту своїх помислів, ми піклуємося про своє здоров'я й благополуччя. Працюючи над собою, ми міняємося самі й міняємо хід подій.

Для таких людей задоволення й задоволеність виникають не з якихось приємних подій або запобігання неприємних, а зі власних дій - точніше, із прояву компетентності. Ці люди з ранку думають про мету, яку потрібно досягти. Можливо, вони вирішують купити будинок у новому місці. Згодом вони здобувають стару будівлю, зносять її й будують будинок своєї мрії.

Таким чином, задоволення цим людям доставляє діяльність, що змінює світ. Щоб здійснювати її, вони повинні розвивати навички, або компетентність. Реалізуючи їх, випробовують задоволення. Вони говорять собі: «Мені потрібно навчитися цьому, щоб перетворити в те, що я хочу», «Я хочу зробити це на свій смак».

7. *«Як я можу собі допомогти?»* Потрапляючи в критичну ситуацію люди з такою моделлю поведінки задають найбільше часто саме це питання, ґрунтуючись на переконанні, що причина того, що відбулося в нас самих. Ми орієнтуємося на результати, а не на пошук причин. Наприклад: «Як я можу виправити положення? Як це краще зробити? Як мені змінити це? Як знайти найкращий вихід?» Ви відчуваєте різницю? За допомогою питання *«чому я?»* ми знімаємо із себе відповідальність і стаємо жертвою обставин. Питанням *«як?»* ми, навпроти, беремо відповідальність на себе й готуємося діяти. Чудодійне питання *«як?»* відкриває перед нами нові можливості й дозволяє на краще змінити наше життя. ***Як тільки ви зрозумієте, що краще собі ставити запитання «як?», а не «чому?», як це робить «жертва», перед вами відкриються необмежені можливості й задоволення.***

8. *Люди з такою моделлю світу мають позитивне мислення й вважають:*

- Що навколишній світ улаштований за законами гармонії.
- Що в людях більше достоїнств, чим недоліків.
- Що в майбутньому обов'язково відбудеться щось гарне.
- Що людина, що дивиться на нас, може або думати про нас добре, або взагалі думати не про нас, а про свої справи.
- Що якщо будеш прагнути до чогось й багато працювати, обов'язково цього доможешся.

І якщо ми самі позитивно ставимося до світу й інших людей, у відповідь ми одержуємо ті ж позитивні події й відносини. ***Це - закон людського життя, яким потрібно керуватися, щоб бути щасливим і радіти життю ...***

Обмеження існують тільки в старій моделі «Жертви». У новій моделі можна одержати все, що хочете. Головне, вірити в себе, краще майбутнє та активно діяти.

Мета цієї моделі - дати стратегію, за допомогою якої людина зможе успішно будувати своє життя. Крок за кроком вона вчиться успішно застосовувати отримані знання у своєму житті. Поступово виробиться нова позиція - ***позиція господаря***. Вона здобуває нові корисні навички.

Нова позиція допоможе людині відновити свою цілісність, виявити свої безмежні можливості.

**Далі розглянемо технологію формування в учнів моделі поведінки «Господар власної долі», яка містить у собі ряд етапів.**

***Взяти на себе відповідальність.*** Всі події у своєму житті ми створюємо самі, разом з навколишнім світом. Усе, що ми бачимо, чуємо й відчуваємо у своєму світі, - це відбиття наших думок і почуттів. А також думок, почуттів і переконань оточуючих нас людей.

Навколишній світ є відбиттям наших думок, почуттів і емоцій. Усе, що є в нашій підсвідомості, у нашій душі, - проявляється зовні. Немає випадкових подій. Усе в цьому світі закономірно.

***Використання закону відбиття.*** Відомо, що позитивні думки створюють сприятливі ситуації в нашому житті, а негативні - хвороби й страждання.

Для цього важливо зрозуміти, що все, що ви бачите, чуєте й відчуваєте, — це продовження вас самих. Це відбиття вашого внутрішнього стану. Навколишній світ є продовженням нас самих. Тобто все, що є в нашій підсвідомості — сукупність думок, почуттів і емоцій, — все це проектується на зовнішній екран. Іншими словами — зовнішнє відбиває внутрішнє. Ми бачимо й чуємо те, що є в нас у душі, у підсвідомості. Тому, якщо у вашому житті є людина, що вас дратує й кривдить або яку ви просто ненавидите (не хочете бачити), то не поспішайте обвинувачувати цю людину. Загляньте усередину себе. Розгадка цієї ситуації ховається там.

***Подібне притягає подібне.*** Отже, все, що вам не подобається в інших людях, — є усередині вас. (До речі, вірно й зворотнє твердження: усе, що вам подобається в інших людях, — теж є у вас.)

Навколишній світ - це відбиття й продовження нас самих. Якщо ви не любите й не поважаєте себе, то обов'язково залучите кривдника. Якщо ви роздратовані й злі, то не дивуйтеся неприємностям. Якщо у вас добрі думки й прекрасний настрій, то й ситуації вас чекають відповідні.

Тому приймайте будь-які ситуації, які виникають у вашому житті, без претензій і образ, з світом. Кожна людина, що зустрічається на вашому життєвому шляху, приносить із собою певні відкриття.

***Позитивний намір.*** Пам'ятаєте приказку «Усе, що робиться (відбувається), - на краще»? За будь-якою ситуацією, за будь-якою подією ховається позитивний намір. Не існує випадкових подій. Усе в цьому світі справедливо й закономірно. Інакше кажучи, наш підсвідомий розум створює події для того, щоб здійснити для нас щось життєво важливе, якийсь позитивний намір.

Всесвіт розмовляє з нами за допомогою різних життєвих ситуацій. Адже життя — це сукупність таких ситуацій. *Якщо події приємні, виходить, ми живемо в злагоді із собою й з навколишнім світом. Якщо події неприємні, виходить, ми зупинилися у своєму розвитку.*

***Створення нових способів поводження.*** Що значить змінити своє поводження і як це зробити? Змінитися - це значить створити нові способи поводження й мислення й реалізувати їх у своєму житті. Сформував нове

відношення до себе й навколишньому світу. А критичні ситуації саме вказують на те, що потрібно змінити.

Завдяки таким ситуаціям постійно йде самовдосконалення й розвиток. Ваша свідомість міняється й розширюється. Ви стаєте більше гнучким і мудрим.

***Головне - взяти на себе відповідальність і почати мінятися самому, а не чекати, поки зміняться навколишні.***

Якщо ви вже готові до змін, то наступна дія, що ви повинні зробити, - це створити нові способи поведінки й мислення.

***Якими повинні бути ці нові способи?***

По-перше, вони повинні бути більше ефективні й надійні, ніж старі.

По-друге, бажано, щоб вони діяли швидше й виглядали простіше ніж попередні.

По-третє, і це саме головне, нові способи не повинні мати шкідливих побічних наслідків. Тобто вони повинні бути сприятливі для вас і навколишнього світу. *Згадаєте золоте правило всіх релігій світу: «Роби іншим те, що ти хочеш, щоб тобі робили».*

Кількість нових способів може бути нескінченним. Все залежить від вашої фантазії й творчості. Чим їх більше - тим більший вибір, тим ви гнучкіше.

***Потрібно зрозуміти головне! Ви — господар.*** Людина може все. У неї є все. Необхідно щоб учні засвоїли цю ідею та реалізували її в своїй життєтворчості.

***Саме в процесі сьогодення, коли потрібно подолати кризу, адаптуватися до нових умов, важливою соціально-психологічною характеристикою особистості стає ступінь активності її власних зусиль, спрямованих на подолання життєвих труднощів, почуття господаря, власної відповідальності, пов'язане з вірою в успішне майбутнє, тобто інтернальність. Ця якість надзвичайно важлива для кожного з нас і тому надзвичайним завданням для кожного педагога (школи, ПТНЗ, ВНЗ) є формування в учнів відповідальності за власну долю та віру в себе, краще майбутнє – господаря своєї долі.***